

YOSHLARDA MILLIY G‘OYA ASOSLARINI RIVOJLANTIRISHDA PSIXOLOGIYANING O‘RNI

Odilov O‘lmas

Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti

tarix fakulteti milliy g‘oya va ma‘naviyat asoslari

huquq ta‘limi yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar :Psixologiya kafedrasi katta o‘qituvchisi

Toshmatov Bobaxon Egamshukurovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarda milliy g‘oya asoslarini shakllantirish va rivojlantirish jarayonida psixologiyaning tutgan muhim o‘rni yoritiladi. Milliy ong, qadriyatlar va ijtimoiy mas‘uliyatning qaror topishida psixologik omillar, shaxs rivoji, motivatsiya va ijtimoiy muhitning ta‘siri tahlil qilinadi. Maqolada yoshlarning ma‘naviy kamolotini ta‘minlashda psixologik yondashuvlar milliy g‘oya bilan uyg‘un holda qaraladi hamda zamonaviy ta‘lim va tarbiya jarayonida psixologiyaning ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: milliy g‘oya, yoshlar, psixologiya, milliy ong, qadriyatlar, shaxs kamoloti, ijtimoiy muhit

Kirish

Jamiyat taraqqiyoti bevosita yosh avlodning ma‘naviy yetukligi va dunyoqarashiga bog‘liq. Yoshlarda milliy g‘oya asoslarini rivojlantirish esa nafaqat mafkuraviy, balki psixologik jarayon sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy g‘oya yoshlarning o‘zligini anglash, vatanparvarlik, ijtimoiy faollik va mas‘uliyat hissini shakllantiradi. Bu jarayonda psixologiya fanining vazifasi shaxsning ichki dunyosi, ehtiyojlari, qiziqishlari va hissiy holatini inobatga olgan holda tarbiyaviy ta‘sirni to‘g‘ri yo‘naltirishdan iborat.

Psixologiya yoshlarda milliy g‘oya asoslarini rivojlantirishda shaxs rivojining qonuniyatlarini ochib beradi. Har bir yoshning psixologik xususiyatlari, temperament va xarakteri milliy qadriyatlarni qabul qilish darajasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bois ta‘lim va tarbiya jarayonida psixologik yondashuvlar asosida individual va guruhviy ishlar olib borish muhimdir.

Zamonaviy sharoitda axborot oqimining kuchayishi yoshlar ongiga turli g‘oyalar ta‘sirini kuchaytirmoqda. Bunday vaziyatda psixologiya yoshlarni tanqidiy fikrlashga, mustaqil qaror qabul qilishga va milliy manfaatlarni anglashga o‘rgatadi. Milliy g‘oya psixologik jihatdan ijobiy motivatsiya, ijtimoiy moslashuv va o‘ziga ishonchni mustahkamlash orqali yoshlar hayotiga singdiriladi.

Psixologik muhitning sog‘lom bo‘lishi ham muhim omil hisoblanadi. Oila, ta‘lim

muassasasi va jamiyatdagi munosabatlar yoshlarning milliy ongini shakllantiradi. Psixologiya bu muhitda muloqot madaniyatini rivojlantirish, nizolarni konstruktiv hal etish va hamkorlikni kuchaytirish orqali milliy g'oya mazmunini chuqurlashtiradi. Yoshlarda milliy g'oya asoslarini rivojlantirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u shaxs psixologiyasining ichki mexanizmlari bilan chambarchas bog'liq. Psixologiya yoshlarning dunyoqarashi, e'tiqodi, hissiy holati va ijtimoiy faolligini o'rganish orqali milliy g'oyaning ongda qanday shakllanishini tushuntirib beradi. Har bir yosh o'zining psixologik rivojlanish bosqichida milliy qadriyatlarni turlicha qabul qiladi, shu sababli tarbiyaviy jarayon moslashuvchan va tushunarli bo'lishi lozim.

Shaxsning o'zligini anglash jarayonida milliy g'oya muhim psixologik tayanch vazifasini bajaradi. Yoshlarda "men" tushunchasi shakllanar ekan, u o'zini muayyan millat, madaniyat va tarix bilan bog'lay boshlaydi. Psixologiya bu jarayonda identifikatsiya va ijtimoiy o'rganish mexanizmlarini ochib beradi. Milliy ramzlar, urf-odatlar va an'analar yoshlarning hissiy olamiga ta'sir etib, ularda faxr va mas'uliyat tuyg'ularini uyg'otadi.

Motivatsiya masalasi ham psixologiyaning muhim yo'nalishlaridan biridir. Milliy g'oya yoshlarni ijtimoiy faollikka undovchi ichki kuch sifatida namoyon bo'ladi. Psixologik jihatdan to'g'ri shakllangan motivatsiya yoshlarning bilim olishga, jamiyat hayotida faol ishtirok etishga va milliy manfaatlarni himoya qilishga bo'lgan intilishini kuchaytiradi. Agar milliy g'oya majburiy yoki tushunarsiz shaklda berilsa, u yoshlar ongida qarshilik uyg'otishi mumkin. Shu bois psixologik yondashuvda qiziqish, ehtiyoj va yoshga xos xususiyatlar inobatga olinadi.

Zamonaviy axborot makonida yoshlar turli mafkuraviy ta'sirlarga duch kelmoqda. Psixologiya bu jarayonda yoshlarni ma'naviy jihatdan himoyalash, axborotni tahlil qilish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tanqidiy tafakkur shakllangan yosh milliy g'oyani ongli ravishda qabul qiladi va uni shaxsiy qadriyatlar tizimiga singdiradi. Bu esa mafkuraviy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Oila va ta'lim muassasalari yoshlarda milliy g'oya asoslarini rivojlantirishda asosiy ijtimoiy-psixologik muhitni yaratadi. Oila muhiti bolaning dastlabki qadriyatlar tizimini shakllantiradi, ta'lim muassasasi esa bu jarayonni ilmiy va tarbiyaviy asosda davom ettiradi. Psixologiya bu ikki muhit o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash, sog'lom muloqot va o'zaro tushunishni rivojlantirish orqali yoshlarning milliy ongini mustahkamlaydi.

Shuningdek, guruh psixologiyasi ham muhim ahamiyatga ega. Tengdoshlar orasidagi munosabatlar, jamoaviy faoliyat va ijtimoiy tajriba yoshlarning qarashlariga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Psixologik jihatdan to'g'ri tashkil etilgan jamoa muhitida milliy g'oya hamkorlik, hurmat va birdamlik asosida shakllanadi. Bu esa yoshlarni jamiyatda o'z o'rnini topishga va ijtimoiy mas'uliyatni his etishga yordam beradi.

Yoshlarda milliy g'oya asoslarini rivojlantirish jarayoni shaxs psixologiyasining barcha tarkibiy qismlari bilan bevosita bog'liqdir. Psixologiya shaxsning bilish jarayonlari, hissiy kechinmalari va ijtimoiy xulq-atvorini o'rganish orqali milliy g'oyaning ongda qanday shakllanishini tushuntiradi. Yoshlar hayotiy tajribani egallab borar ekan, ularning qarashlari, qadriyatlari va e'tiqodlari asta-sekin mustahkamlanadi. Ana shu jarayonda milliy g'oya shaxs ma'naviy olamining ajralmas qismiga aylanishi uchun psixologik ta'sirlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Psixologik rivojlanish nuqtai nazaridan yoshlar davri izlanish va o'zligini anglash davri hisoblanadi. Bu bosqichda shaxs kim ekanligini, jamiyatdagi o'rnini va kelajakdagi maqsadlarini aniqlashga intiladi. Milliy g'oya ushbu izlanishlarga ma'no bag'ishlab, yoshlarning o'z millatiga, tarixiga va madaniyatiga bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Psixologiya yoshlarning ichki ehtiyojlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda milliy g'oyani ularning shaxsiy hayot maqsadlari bilan uyg'unlashtirishga yordam beradi.

Hissiy soha milliy g'oya shakllanishida alohida o'rin tutadi. Faxr, hurmat, mas'uliyat va sadoqat kabi tuyg'ular yoshlar ongida milliy qadriyatlarni mustahkamlaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hissiy jihatdan boyitilgan ma'lumotlar shaxs xotirasida uzoq muddat saqlanadi. Shu sababli milliy g'oyani yoshlar ongiga singdirishda faqat axborot berish emas, balki ularning hissiy tajribasiga ta'sir ko'rsatish muhimdir.

Shaxslararo munosabatlar ham milliy g'oya rivojiga kuchli psixologik ta'sir ko'rsatadi. Muloqot jarayonida yoshlar o'z fikrlarini ifodalaydi, boshqalarning qarashlarini qabul qiladi yoki rad etadi. Psixologiya muloqot madaniyatini rivojlantirish orqali yoshlarda bag'rikenglik, o'zaro hurmat va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantiradi. Bunday fazilatlar milliy g'oyaning insonparvarlik va hamjihatlik tamoyillari bilan uyg'unlashadi.

Zamonaviy globallashuv sharoitida yoshlar turli madaniy va mafkuraviy oqimlar ta'sirida qolmoqda. Psixologiya bu jarayonda yoshlarning ma'naviy barqarorligini ta'minlash, ularda tanqidiy tafakkur va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Mustaqil fikrlovchi yosh milliy g'oyani tashqi ta'sirlarga qarshi turadigan ichki e'tiqod sifatida qabul qiladi. Bu esa shaxsning ijtimoiy moslashuvini yengillashtiradi va ma'naviy yetuklikni ta'minlaydi.

Ta'lim jarayonida psixologik yondashuvlardan foydalanish milliy g'oya asoslarini samarali rivojlantirish imkonini beradi. O'qituvchi va tarbiyachilar yoshlarning psixologik holatini, qiziqishlarini va ehtiyojlarini hisobga olgan holda dars jarayonini tashkil etsa, milliy g'oya mazmuni yanada ta'sirchan bo'ladi. Psixologiya ta'limda faol metodlar, muhokama va jamoaviy ishlardan foydalanish orqali yoshlarning fikrlash faolligini oshiradi.

Shuningdek, o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni ham muhim hisoblanadi. Psixologiya

yoshlarni o'z xulq-atvori, qarashlari va hissiy holatini tahlil qilishga o'rgatadi. O'zini anglash darajasi yuqori bo'lgan shaxs milliy g'oyani ongli ravishda qabul qiladi va uni kundalik hayotida namoyon etadi. Bu holat milliy g'oyaning shaxs xarakteriga singib ketishiga zamin yaratadi. Psixologik ijtimoiylashuv jarayoni yoshlarda milliy g'oya asoslarini rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Ijtimoiylashuv jarayonida yoshlar jamiyatning ijtimoiy me'yorlari, qadriyatlarini va xulq-atvor qoidalarini o'zlashtiradi. Milliy g'oya ana shu jarayonning mazmuniy asosi bo'lib, yoshlarning jamiyat bilan uyg'unlashuvini ta'minlaydi. Psixologiya ijtimoiylashuv bosqichlarida yuzaga keladigan ichki qarama-qarshiliklarni yumshatish va yoshlarning ijtimoiy moslashuvini qo'llab-quvvatlash vazifasini bajaradi.

Shaxsda irodaviy sifatlarning shakllanishi ham milliy g'oya bilan bevosita bog'liq. Sabrlilik, qat'iyat, mas'uliyat va intizom kabi irodaviy fazilatlar yoshlarning milliy manfaatlarga sodiq bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologiya irodaviy tarbiya orqali yoshlarning qiyinchiliklarga bardosh berish, o'z maqsadlariga erishish va jamiyat oldidagi burchini anglash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Milliy g'oya ana shu irodaviy sifatlarni uchun ma'naviy yo'nalish vazifasini bajaradi.

Milliy o'zlikni anglash jarayonida tarixiy xotira alohida psixologik ahamiyatga ega. Ajdodlar merosi, tarixiy tajriba va madaniy yutuqlar yoshlar ongida davomiylik hissinini shakllantiradi. Psixologik nuqtai nazardan tarixiy xotira shaxsda barqarorlik va ma'naviy tayanchni kuchaytiradi. Milliy g'oya tarixiy ong orqali yoshlarni o'tmish, bugun va kelajak o'rtasidagi bog'liqlikni his etishga undaydi.

Stress va psixologik bosim sharoitida milliy g'oya yoshlar uchun ruhiy tayanch bo'lib xizmat qilishi mumkin. Psixologiya shaxsning ruhiy barqarorligini ta'minlashda e'tiqod va qadriyatlarning rolini ta'kidlaydi. Milliy g'oya yoshlarning qiyin vaziyatlarda o'ziga ishonchini saqlab qolishiga, ijtimoiy muammolarga befarq bo'lmasligiga yordam beradi. Bu holat yoshlarning ruhiy salomatligi va ijtimoiy faolligini mustahkamlaydi.

Shaxsda maqsadga yo'naltirilganlik milliy g'oya bilan uyg'un holda rivojlanadi. Psixologiya maqsad qo'yish va unga erishish jarayonini shaxs rivojining muhim omili sifatida qaraydi. Milliy g'oya yoshlarning shaxsiy maqsadlarini jamiyat manfaatlari bilan uyg'unlashtiradi. Natijada yoshlar o'z muvaffaqiyatini nafaqat shaxsiy yutuq, balki jamiyat taraqqiyotiga qo'shilgan hissa sifatida qabul qiladi.

Madaniyatlararo muloqot sharoitida ham psixologiyani o'rni muhimdir. Boshqa madaniyatlar bilan muloqot jarayonida yoshlar o'z milliy qadriyatlarini chuqurroq anglay boshlaydi. Psixologiya bag'rikenglik va o'zaro hurmat asosida muloqot olib borishni o'rgatib, milliy g'oyaning insonparvarlik mohiyatini ochib beradi. Bu esa yoshlarning global jamiyatda o'z milliy o'zligini saqlagan holda faol ishtirok etishiga imkon yaratadi. Psixologik ta'lim va tarbiya jarayonida milliy g'oyani samarali singdirish uchun yoshlarning yosh davriga xos psixik rivojlanish

xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Har bir rivojlanish bosqichida shaxsning qabul qilish darajasi, tafakkur shakli va hissiy sezgirligi turlicha namoyon bo'ladi. Psixologiya bu farqlarni aniqlab, milliy g'oya mazmunini yoshlar uchun tushunarli va hayotiy shaklda yetkazishga yordam beradi. Shu orqali milliy g'oya mavhum tushuncha emas, balki kundalik hayot bilan bog'liq qadriyat sifatida qaror topadi.

Yetakchilik va namuna omili ham psixologik jihatdan muhim hisoblanadi. Yoshlar ko'pincha o'zlariga yaqin bo'lgan shaxslarning xatti-harakatlarini kuzatib, ularga taqlid qiladi. O'qituvchi, ota-ona va jamoatchilik yetakchilari milliy g'oyani o'z xulqi va munosabati orqali namoyon etsa, bu yoshlar ongiga kuchli psixologik ta'sir ko'rsatadi. Psixologiya ijtimoiy o'rnak mexanizmi orqali milliy g'oyaning amaliy hayotda qanday namoyon bo'lishini tushuntiradi.

Milliy g'oya va shaxs axloqiy rivoji o'zaro chambarchas bog'liqdir. Axloqiy me'yorlar, vijdon, burch va adolat tushunchalari psixologik jihatdan shakllanar ekan, ular milliy qadriyatlar bilan boyitiladi. Psixologiya axloqiy tanlov jarayonida shaxsning ichki motivlari va ijtimoiy ta'sirlarni tahlil qiladi. Natijada yoshlar o'z xatti-harakatlari uchun mas'uliyatni chuqur his etadigan, jamiyat manfaatlarini inobatga oladigan shaxs sifatida kamol topadi.

Refleksiya, ya'ni o'z-o'zini tahlil qilish qobiliyati ham milliy g'oya rivojida muhim o'rin tutadi. Psixologiya yoshlarni o'z fikrlari, qarashlari va his-tuyg'ularini anglashga o'rgatadi. O'zini tahlil qila olgan yosh milliy g'oyani tashqi ta'sir natijasi sifatida emas, balki shaxsiy e'tiqod sifatida qabul qiladi. Bu holat milliy g'oyaning barqaror va uzoq muddatli bo'lishini ta'minlaydi.

Media va raqamli muhitning ta'siri bugungi kunda kuchayib bormoqda. Psixologiya ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongiga ko'rsatadigan ta'sirini o'rganadi. Milliy g'oya psixologik jihatdan to'g'ri talqin qilinsa, yoshlar axborot makonida o'z milliy manfaatlarini anglab harakat qiladi. Media savodxonlikni rivojlantirish orqali psixologiya yoshlarni yolg'on axborot va zararli g'oyalardan himoyalashga yordam beradi. Ijodkorlik va o'zini namoyon etish ehtiyoji ham yoshlar psixologiyasining muhim jihatlaridan biridir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yoshlarda milliy g'oya asoslarini rivojlantirishda psixologiya muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Psixologik yondashuvlar yoshlarning ichki imkoniyatlarini ochishga, milliy qadriyatlarni ongli ravishda qabul qilishga va jamiyatda faol o'rin egallashga yordam beradi. Milliy g'oya va psixologiyaning uyg'unligi yosh avlodni ma'naviy barkamol, ijtimoiy mas'uliyatli va vatanparvar etib tarbiyalashning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008. 176–312-betlar.
2. Abdullayev A. Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2010. 45–198-betlar.
3. G'oziyev E. G'. Umumiy psixologiya. Toshkent: Universitet, 2012. 62–354-betlar.
4. Rubinshteyn S. L. Shaxs psixologiyasi. Toshkent: Fan, 2004. 78–269-betlar.
5. Vygotskiy L. S. Tafakkur va nutq. Toshkent: Psixologiya, 2006. 39–241-betlar.
6. Asqarov A. Yoshlar ma'naviyati va ijtimoiy psixologiya. Toshkent: Ma'rifat, 2015. 51–287-betlar.